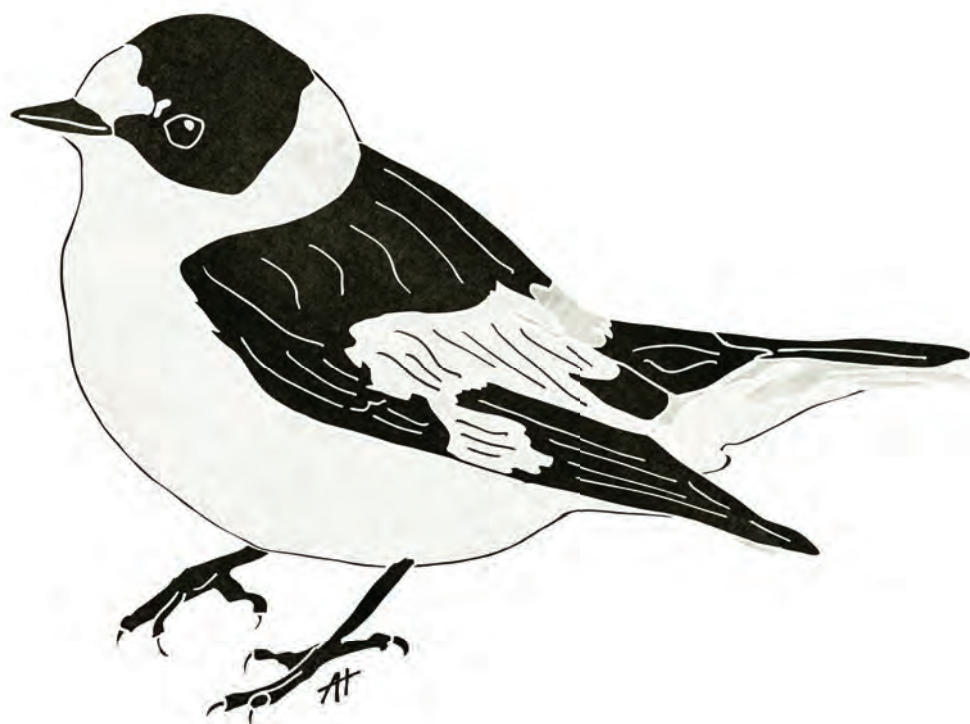

Profilprogram för naturreservat inom Region Gotland

Innehåll

Inledning	4
Konceptuell bakgrund	5
Tillgänglighet för alla	6
Grafiska produkter	9
Designskisser för grafiska produkter	
- Reservatskarta	12
- Stor reservatsskylt	13
- Illustrationer	14
- Små informationsskyltar	15
- Tryckt reservatsfolder	16
- Vägskyltar och ledmarkörer	18
Konstruktioner och anläggningar	19
Skisser för konstruktioner och anläggningar	
- Blickfång	22
- Entréportal	24
- Däckspång	26
- Fasta bord och bänkar	28
- Grillplatser	30
- Trappor och ledstänger	32
- Stolpar för information och hänvisning	34
- Ställ för informationsskyltar	36
- Toalett och papperskorg	38
- Fästen för vägs skyltar och ledmarkörer	39

■ Inledning

Detta profilprogram är tänkt att fungera som vägledning och stöd vid tillgängliggörande av naturreservat inom Region Gotland. Skriften riktar sig främst till medarbetare inom Region Gotland, men kan även användas av externa samarbetspartners. Profilprogrammet har skapats utifrån tillgänglighetsarbetet för Södra Hällarnas naturreservat, vilket genomfördes 2015-2016.

Att tillgängliggöra natur handlar delvis om att ställa i ordning stigar och bygga trappor och broar, men lika mycket handlar det om att tillhandahålla information som på ett lättsamt och tydligt sätt presenterar både naturen och viktiga faciliteter så som parkeringsplatser, vandringsleder och toaletter. Genom designval kan man redan vid första anblick skapa igenkänning och viss förståelse hos betraktaren, vilket är ett grundsyfte med detta profilprogram.

Profilprogrammet är uppdelat i två större block som behandlar grafiska produkter samt konstruktioner och anläggningar. Blocken inleds med text om generella designval m.m., och avslutas med produktexempel och design- och konstruktionsritningar. Informationen i kapitlen sätter ramarna för ett sammanhållet formspråk, men för produktion krävs i de flesta fall att en fackman anlitas. För dem som skall arbeta med tillgängliggörande av ett naturreservat inom Region Gotland rekommenderas ett besök på Södra Hällarna för att i verkligheten se hur konstruktions- och designproblem lösts. Detta leder till en bättre förståelse och kanske möjlighet till förbättringar. Det är viktigt att behålla samma helhetsintryck inom och mellan områden för att profilprogrammet skall verka, men mindre ändringar kan mycket väl göras för att anpassa konstruktioner och design efter de förutsättningar som ges. Vid komplettering eller förändring av befintliga reservat, eller vid planering och implementering av nya, finns mycket att vinna på att återkoppla till tidigare projektledare och samarbetspartners. Projektledare för arbetet på Södra Hällarna var Region Gotlands stadsträdgårdsmästare Pernilla Johansson (pernilla.johansson@gotland.se).

Litteraturtips:

Det finns en hel del bra litteratur för vidare läsning. Följande titlar kan beställas eller laddas ner (gratis) från Naturvårdsverkets hemsida, www.naturvardsverket.se.

- Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket, 2013: Tillgängliga natur- och kulturområden. En handbok för planering och genomförande av tillgänglighetsåtgärder i skyddade utomhusmiljöer. Rapport 6562.

- Naturvårdsverket 2003: Att skylta skyddad natur - en vägledning om skyltar, foldrar, vägvisning, gränsmarkering och Internet.

- Naturvårdsverket 2007: Friluftsanordningar - en vägledning för planering och förvaltning.

■ Konceptuell bakgrund

När vi rör oss i skyddad natur i Sverige är det framförallt i områden som förvaltas av våra länsstyrelser. Länsstyrelserna utgår för det mesta från Naturvårdsverkets rekommendationer för utformning av naturinformation, skyltar och anläggningar m.m., vilket skapar en effektiv produktionsprocess och en direkt igenkänning hos besökarna. För den som besökt några skyddade naturområden behövs bara en skymt av den vita snöstjärnan eller en informationstavla med blå ram för att dra en rad slutsatser; naturreservat, fin natur, ovanliga växter och djur, kopplad hund... och så vidare.

Region Gotlands profilprogram för naturreservat har tydliga referenser till Naturvårdsverkets rekommendationer samtidigt som det har utformats för att ha en egen karaktär. Besökarna skall direkt förstå att de befinner sig i ett naturskyddat område, men också se avvikelsen från Länsstyrelsens skyddsområden. Genom detta kan man skapa en medvetenhet om Region Gotland som aktör inom verksamhetsområdet. Tillgängliga naturskyddade områden är positiva tillgångar för den enskilda individen samtidigt som de medför stora vinster för samhället. Tätortsnära naturområden används av en bred allmänhet och i stor utsträckning för rekreation, med positiva resultat på folkhälsan. Tillgängliggörande både fysiskt och av information innebär även en demokratisk vinst och lägger en grund för förståelse och engagemang för natur-, miljö- och samhällsfrågor. Södra Hällarnas naturreservat är ett mycket bra exempel på detta och arbetet med kommunala naturreservat skapar en konkret och positiv bild av Region Gotlands verksamhet.

Material och designval

Utgångspunkten för att skapa en egen karaktär till Region Gotlands naturreservat är att kombinera det lokalt unika och det urbana i material och designval. Inspiration och material hämtades direkt från Södra Hällarnas militärhistoriska miljö; rostiga balkar, betongfundament och gamla grova träkonstruktioner. Länsstyrelserna använder ofta trä och varmförzinkad metall för konstruktioner och skyltstolpar. Region Gotland har också valt att använda trä, men en stor del av konstruktionerna görs i genomgående obehandlad metall som tillåts rosta och därmed ger ett helt annat intryck. Som komplement kan konstruktioner av betong gärna användas i stället för, eller i kombination med trä och metall.

För illustrationer använder länsstyrelserna ofta naturtrogna och detaljrika akvareller som fungerar för artbestämning på relativt avancerad nivå. Då Region Gotlands reservat generellt möter en bredare publik med större variation i förkunskap och intresse för natur och arter används friare illustrationer vars syfte framförallt är att fånga betraktarens uppmärksamhet och skapa nyfikenhet. Likaså är texter om natur och kultur skrivna kort och enkelt för att attrahera även de som bara slänger ett kort öga på skyltarna.

■ Tillgänglighet för alla

Utgångspunkten för Region Gotlands naturreservat är att de skall vara tillgängliga för alla. Detta innebär dock inte att alla måste ha tillgång till alla delar av ett specifikt område, eller i alla aspekter. Det är till exempel inte rimligt eller ens önskvärt att anpassa alla stigar och vägar på Södra Hällarna för framkomlighet med barnvagn och rullstol. En sådan insats skulle bli dyr och innebära så stor påverkan på miljön att betydande delar av områdets karaktär skulle förloras. Tillgänglighetsarbete handlar således om avvägningar och prioriteringar. Stora förbättringar kan ofta göras med relativt små medel om man har en bra grundförståelse för vad tillgänglighet innebär.

Kriterier för tillgänglighet

Om ett område uppfattas som tillgängligt eller ej skiljer sig från person till person, men bedöms generellt utifrån ett eller flera av följande kriterier:

- kunskap om att området finns
- möjlighet att i förväg få information för att kunna planera och genomföra besök
- möjlighet att ta sig till och från området
- kunna orientera sig och ta sig runt i området
- kunna ta del av information som finns på området

Samtliga av dessa kriterier skall behandlas vid tillgängliggörande av naturområden.

Tillgängliggörande är en process, inte en engångsinsats

Att arbeta med tillgängliggörande bör se som en fortlöpande process och inte en avgränsad engångsinsats. Vad som först verkar rätt och som fungerar på vissa platser kanske inte gör det på andra. Bäst resultat får man genom att återkommande upprepa arbetscykeln: planera - implementera - utvärdera - korrigera.

Tillgängligheten kan ALLTID förbättras

Även om man inte kan göra ett område eller information tillgänglig för alla så kan man även med mycket små medel göra det tillgängligt för fler! Det första steget i tillgängliggörande är att hitta och ta bort de små hindren; att byta ut en stätta mot en grind, att leda besökarna rätt med en vägskylt eller att formulera information på ett enkelt och tydligt sätt. Efterhand kan man sikta högre och ytterligare öka tillgängligheten med hjälp av större och mer kostsamma insatser.

Tillgänglighetsåtgärder gagnar många

Det är inte bara rullstolsburna besökare som har nytta av en hårdgjord stig eller träramp, det har alla! Enligt rapporten *Tillgängliga natur- och kulturområden* (se litteraturtips) är insatser som är nödvändiga för 10 procent av besökarna även underlättande för 40 procent och bekväma för 100 procent.

Information är också tillgänglighet

För personer med syn-, läs- och skrivsvårigheter eller kognitiva funktionsnedsättningar kan utformningen av information, både i form av text, kartor och illustrationer, ha avgörande betydelse för om de kan tillgodogöra sig innehållet. Att göra information om området och dess besöksfaciliteter tillgängliga både i tryckt form och på internet kan också ha avgörande betydelse för personers möjlighet att planera och genomföra ett besök i området. I informationstexter bör man INTE skriva att ett område är anpassat för till exempel rörelsehindrade, informera istället om vilka åtgärder som gjorts så kan varje person själv avgöra om och hur de kan nyttja området.

Något för alla

I områden som ligger i anslutning till tätorter och som nyttjas eller skulle kunna nyttjas av ett stort antal människor från alla samhällsgrupper är det viktigt att jobba mot att skapa tillgänglighet för alla. Detta behöver inte gälla hela området. Prioritera en mångfald av besöksalternativ där alla kan hitta något som funkar för just dem. Det är bättre att prioritera en kort vandrings slinga för syn- och hörselskadade och en medellång för rullstolsburna snarare än endast en lång för rullstolsburna.

Tillsyn och underhåll

Redan från början är det viktigt att fundera igenom hur tillsyn och underhåll kommer att skötas, till exempel för val av konstruktionslösning och material. Det är sedan viktigt att ha en strategi för hur tillsyn och underhåll kommer att utföras. En trasig bräda i en ramp eller bro innebär ett dubbelt problem, dels för att den blir ett hinder och en potentiell fara för framkomligheten och dels för att informationen om tillgänglighet inte längre stämmer, en viss rutt är kanske inte längre ett alternativ för besökare.

Samverkan för bästa resultat

För att nå bästa tillgänglighet för störst antal människor är det viktigt att samarbeta med organisationer för personer med olika typer av funktionsnedsättningar under hela processen.

Kunskap om funktionsnedsättningar

Begreppet ”funktionsnedsättning” omfattar många vitt skilda företeelser, fysiska såväl som kognitiva. Nedsatt rörelseförmåga hos äldre eller behov av glasögon på grund av nedsatt syn är vanligt förekommande funktionsnedsättningar, även om de flesta kanske inte skulle benämna dem som sådana. Gör man en snävare avgränsning och räknar antalet personer som har bestående funktionsnedsättningar för vilka de får speciellt stöd hamnar man på ungefär 15-20 procent av befolkningen. Hälften av dessa använder särskilda hjälpmedel kopplade till sin funktionsnedsättning. I rapporten *Tillgängliga natur- och kulturområden* (se litteraturtips) beskrivs olika typer av funktionshinder samt hur dessa relaterar till tillgänglighetsarbete. Kraftigt förenklat kan man säga att tillgänglighetsarbete framförallt utgår ifrån personer med nedsatt rörelseförmåga, kognitiv förmåga och syn, samt nedsatt förmåga att läsa och skriva.

Kulturella skillnader och tillgänglighet

Det är inte bara fysiska och kognitiva olikheter som avgör våra behov av insatser för att göra områden tillgängliga. Kulturella skillnader har också stor betydelse, både när det gäller kommunikation, kunskap och förståelse för vilka rättigheter och skyldigheter man har som besökare i den svenska naturen. Utländska turister och utlandsfödda svenskar är två grupper som kräver eftertanke i tillgänglighetsarbete. För det första handlar det om språklig tillgänglighet, att det finns möjlighet att få information översatt från svenska till engelska och gärna även andra relevanta språk. Översättning kan till exempel presenteras i specialtryckta foldrar eller på hemsidor som nås genom QR-koder eller www-adresser. Genomgående användning av tydliga illustrationer och piktoqram (bildsymboler) parallellt med skriftlig information förbättrar dessutom förståelsen och därmed tillgängligheten för i princip alla, oavsett bakgrund.

Utöver den språkliga tillgängligheten påverkar även kunskap om naturen i allmänhet människors uppfattning om hur tillgängligt ett område är. Allemansrätten är ett tydligt exempel som skiljer Sverige från många andra länder när det gäller uppfattningen om tillgänglighet till naturen. Detta handlar inte bara om den juridiska rätten och ansvaret som finns knuten till allemansrätten, utan även om en djupt rotad tradition som säger att vi har rätt att vistas ute i naturområden (oavsett om de är privata eller ej), liksom att vi har ett personligt ansvar att inte störa eller förstöra för djur, växter och naturmiljöer. För att göra ett område tillgängligt för så många som möjligt kan det därför vara avgörande att informera om just dessa rättigheter och skyldigheter. Förekomst av djur, både vilda och tama, kan också vara viktigt. Osäkerhet eller rädsla för det okända som kan möta besökare i den svenska naturen kan resultera i att ett besök ställs in.

■ Grafiska produkter

Delarna i profilprogrammet kan, med viss förenkling, delas upp i två undergrupper: grafiska produkter samt konstruktioner och anläggningar. I den första gruppen behandlas grundläggande grafiska ramar som typsnitt, färger och bildmanér, vilka sedan appliceras på följande produkter:

- Kartor
- Illustrationer
- Stora reservatsskyltar
- Små informationsskyltar
- Tryckt reservatsfolder
- Vägskyltar och ledmarkörer

Region Gotland har en egen grafisk profil som alltid bör vara utgångspunkt för grafisk produktion. Profilen finns presenterad på Region Gotlands hemsida, www.gotland.se. Framförallt bör all användning av Regionen Gotlands logotype följa de råd som finns specificerade i den grafiska profilen. Det finns större utrymme att variera färger och typsnitt, vilket av olika anledningar gjordes på Södra Hällarna (se nedan) och även rekommenderas för framtida reservat.

Typografi

För att få en tydlig text med extra hög läslighet (d.v.s. lätthet att tolka tecken- och ordbilder, inte att förstå formuleringar) användes typsnitten DIN och Helvetica till Södra Hällarnas naturreservat. Typsnitt ur DIN- ”familjen” används ofta i trafiken, på flygplatser och andra offentliga platser på grund av att de är tydliga även på långt håll. Helvetica är ett standardtypsnitt som rekommenderas av Naturvårdsverket för informationsskyltar och foldrar med mera. För löpande text på Södra Hällarna användes huvudsakligen typsnittet Minion Pro.

Region Gotlands grafiska profil hänvisar till typsnitten Myriad Pro (Tahoma om Myriad inte finns tillgängligt) och Garamond Premier Pro (alternativt Garamond) för extern kommunikation. Garamond är (liksom Minion Pro) en serif och passar bra för längre brödtexter i trycksaker som läses på nära håll. Myriad och Tahoma är (liksom DIN och Helvetica) sanserifer som ofta används i rubriker, men som även kan användas för brödtext i situationer där hög läslighet är viktig. Använd om möjligt de typsnitt som presenteras i de olika designmallarna som följer, välj alternativa lösningar utifrån möjligheterna ovan.

Färger

Även när det gäller färganvändning skiljer sig naturreservaten något från övrig kommunikation inom Region Gotland. De färger som finns i Region Gotlands grafiska profil ger inte den funktion och tydlighet som behövs på kartor och ute i naturen, delvis därför att de behöver kunna kombineras med vit text. På nästa sida beskrivs de färger som användes för Södra Hällarnas naturreservat.

RGB: 0, 84, 127
CMYK: 95, 62, 28, 12
Naturvårdsverkets blå färg

RGB: 75, 132, 61
CMYK: 75, 27, 100, 12

RGB: 242, 144, 32
CMYK: 2, 51, 100, 0

RGB: 61, 113, 183
CMYK: 80, 55, 0, 0

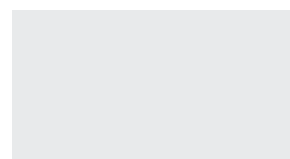
En rekommendation är att använda Region Gotlands primärfärger (se nedan) i kombination med de färger som tagits fram för Södra Hällarna (ovan), men att inte använda Region Gotlands komplementfärger alls.

RGB: 193, 0, 31
CMYK: 0, 100, 100, 0

RGB: 111, 112, 114
CMYK: 0, 0, 0, 70

RGB: 232, 233, 233
CMYK: 0, 0, 0, 12

Illustrationer och fotografier

Bilder (både fotografier, illustrationer) lockar och kommunicerar på ett ögonblick, även om det ofta behövs texter för att framföra ett specifikt budskap. Bilder innehåller inga språkliga barriärer (även om de innehåller kulturella tolkningsramar), vilket är positivt och viktigt ur ett tillgänglighetsperspektiv. För att nå en bred publik bör man sträva efter att använda bilder som är relativt enkla och tydliga, men också attraktiva, vilket kan vara en svår avvägning. För stort tolkningsutrymme, t.ex. i suggestiva eller röriga fotografier utan tydligt fokus, försvårar förståelsen men kan både höja och minskar attraktiviteten.

I Region Gotlands naturreservat är bilder en grundpelare i all natur- och kulturinformation. Bildens syfte är att fånga betraktarens intresse och nyfikenhet snarare än att fungera för artbestämning eller avbild av verkligheten. Detta innebär mindre behov av detaljer och ger viss konstnärlig frihet till bildskaparen. För att kunna skapa en ren och enkel layout och ha tydligt fokus i bilderna skall huvudparten av bildmaterialet bestå av frilagda illustrationer. Ett mål under produktionen av illustrationer till Södra Hällarna var att uttrycka en koppling till områdets militära historia med hjälp av stencil-känsla i utförandet. Vid val av illustrationstyp är det bra att tydligt distansera sig från den typ av illustrationer som Länsstyrelser vanligtvis använder sig av för naturreservat, dels för att attrahera en bredare målgrupp och dels för att tydliggöra att det är Regionen och inte Länsstyrelsen som är avsändare. Länsstyrelsens illustrationer är ofta skapade genom en kombination av akvarell-/vattenfärg och blyerts- eller tuschpenna och med hög detaljrikedom.

Fotografier skall endast i undantagsfall användas. Den kontextuella information som finns med i fotografier kan vara förvirrande och därmed stjäl fokus från det direkta tilltalet i bilden.

Kartor

Liksom med illustrationerna, var kartproduktionen till Södra Hällarnas naturreservat färgad av den militära kopplingen genom ett visst mått av stencil-känsla i utförandet. Kartor till Region Gotlands naturreservat måste vara möjliga att navigera efter, men har inget krav på att vara måttexakta. Nivån av förenkling beror på hur stort området är som skall avbildas samt hur variationer i naturen/landskapsbilden används för att navigera genom landskapet. Ett stort område och/eller mindre variationer i naturen/landskapsbilden resulterar i mindre detaljrikedom på kartan. En klippkant blir alltid en tydlig markering, medan en övergång mellan alvarmark och äng kanske inte noteras alls. Detaljgraden i en Google-earth-bild är fullt tillräcklig att använda som utgångspunkt för kartproduktion, självklart i kombination med besök på plats.

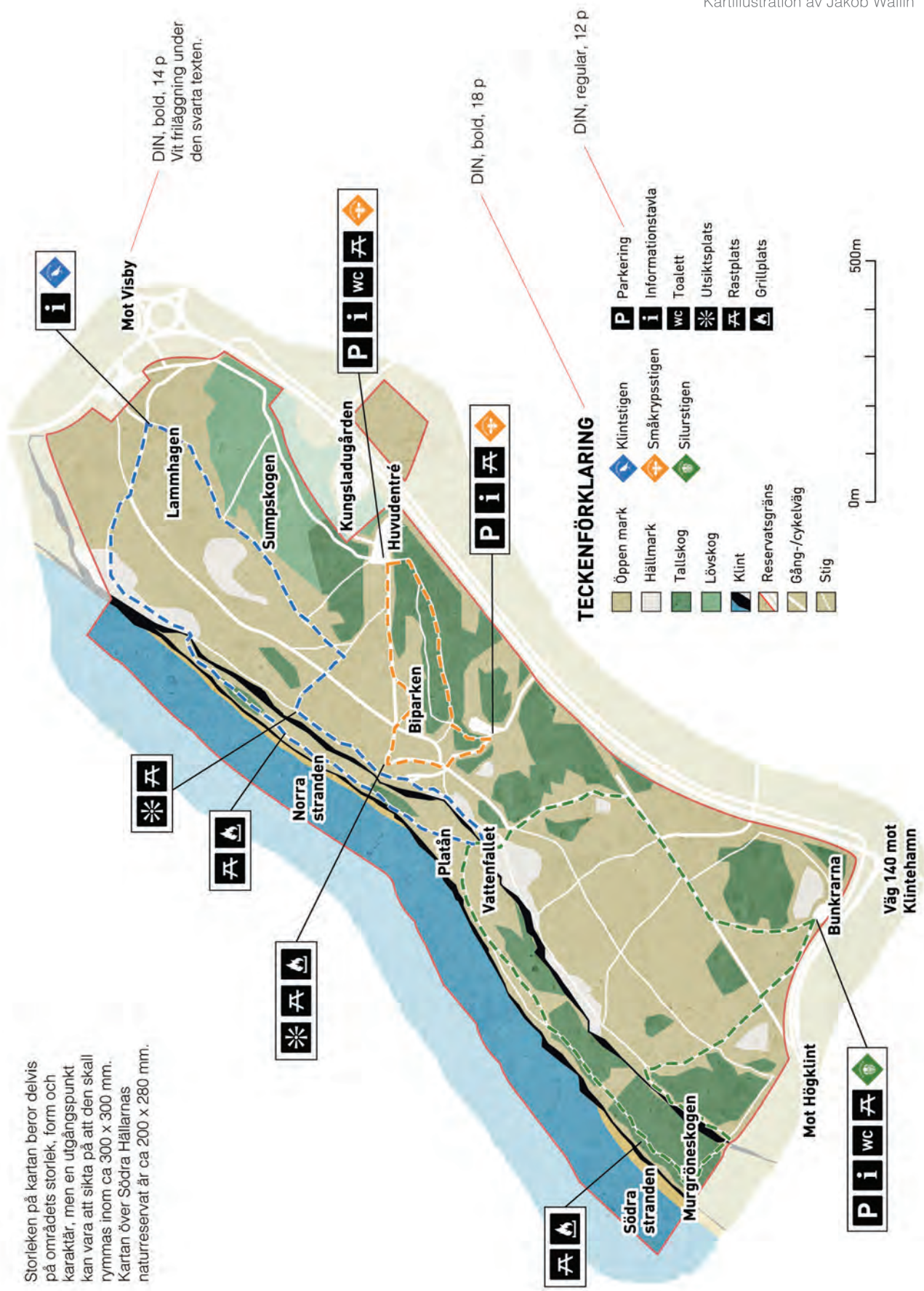
Skyltar och foldrar

För att dra fördel av besökarnas eventuella förkunskap om naturskyddade områden i allmänhet används Naturvårdsverkets rekommendationer för produktion av (stor) informationstavla och tryckta reservatsfoldrar. Detta innebär att Naturvårdsverkets blå färg samt rekommenderade typsnitt lyfts in i verktygs-lådan. För de mindre informationsskyltarna har en egen form tagits fram. För tryckta reservatsfoldrar rekommenderas formatet E65 – ett liggande A4 som viks i tre delar och på så sätt skapar 6 sidor i ca 100 x 210 millimeter format.

Reservatskarta

Exempel på kartillustration.
Kartillustration av Jakob Wallin

Storleken på kartan beror delvis på områdets storlek, form och karaktär, men en utgångspunkt kan vara att sikta på att den skall rymmas inom ca 300 x 300 mm. Kartan över Södra Hällarnas naturreservat är ca 200 x 280 mm.

Stor reservatsskylt

Yttermått: 841 x 594 (A1)

Profilprogram för naturreservat
inom Region Gotland

Naturvårdsvärkets blå färg:
RGB: 0, 84, 127
CMYK: 95, 62, 28, 12

Kolummellanrum: 20

Naturvårdsvärkets "snösjärna", 55 mm hög
- Helvetica, regular,
125 p, VERSALER

NATURRESERVAT

Bord: 90

Marginal: 20

Helvetica,
oblique, 70 p

Ingresstext:
Helvetica, bold, 22 p

Rubrik:
Helvetica, bold, 22 p

Brödtext: Minion Pro,
regular, 22 p

Marginal: 20

Bord: 20

Marginal: 20

Välkommen till Södra Hällarna

Södra Hällarna är ett omväxlande natur- och friluftsområde i södra Visby. Här finns branta klinter, fossilrika stränder, sällynta småkryp och vinddrivna tallar. Området erbjuder naturupplevelser av hög klass inom gångavstånd från centrala Visby.

På Södra Hällarna finns de flesta av Gotlands karaktäristiska naturtyper: Uppåck örtrik tallskog, kargt alvar och hällmarker med djupa karresprickor. Här kan du vandra längs klintkusten och hitta vägen genom murgroteskogen till en hemlig strand.

Ett gammalt skjutfält

Södra Hällarna har lång historia av mänsklig aktivitet. Under 1400-talet tillföll området Visborgs slott och Kungälsdugården byggdes. Markerna användes framför allt till bete men även spår av småskalig kalkbrytning och ångbruk finns. I slutet av 1800-talet tog militären över området och blev kvar i hundra år. Militärens verksamhet bidrog till att hålla markerna öppna vilket har skapat ett varierat och mycket blomrikt landskap. Tullkärt, solvända, backsteinjan och blodsåva dominerar idag de öppna markerna. Även bergskrabba, blålejd och våddklimt förekommer rikligt på flera platser.

Stor attrikedom
Kalkberggrund, mildt klimat och den militära verksamheten har bidragit till att många sällsynta djur och växer trivs på Södra Hällarna. Mer än 130 rödlistade arter har påträffats i området, vilket är ett mycket högt antal på en så liten yta. Hålsnejlika och alvarvornika är exempel på rödlistade växter som finns här, men här föesymanit från många andra platser. De soliga, öppna markerna med sandblottor och stor blomrikedom är också ett paradis för många sällsynta insekter. Södra Hällarna är en av landets attrikaste platser för vilda bin.

Naturstigår

Naturreservatet Södra Hällarna bildades 2014 av Region Gotland för att bevara attrikedomerna och utveckla friluftslivet. Södra Hällarna är ett populärt besöksmål för naturupplevelser och rekreation. Flera vordning-görda gång- och cykelvägar går genom området och på utvalda platser finns banker och grillplatser. Tre markerade naturstigår med informationskyltar går genom området. För att bevara de öppna markernas attrikedom utförs årliga röjningar och lammbea håller nere gräs och buskar i reservatets norra del.

Översiktligt blåvinge
Pseudaugeria cuneata
Europas största blåvinge. Kräver öppna marker med blomning. Larven parasiterar på höstmyror i Friesland.

Bergskrabba
Glochis vulgare
Södra Hällarna är ett av få platser i södra Europa, på vilken denna bergskrabba fortfarande finns. Den är beroende av bergspastoral landskap.

TECKENFÖRKLARING

- Öppen mark
- Hällmark
- Tallskog
- Levskog
- Kliff
- Reservatgräns
- Gång-/cykelväg
- Stig
- Tullkärt
- Parkering
- Småbussstigen
- Sturvägen
- Informationsstav
- Fossil
- Utsiktspunkt
- Resepunkt
- Grillplats

Inom naturreservatet är det inte tillåtet att:

- Framföra motorfordon.
- Gräva upp växter. Icke fridlysta blommar, bar och svamp är dock tillåtet att plocka.
- Avsläng slask, ädla eller smita djur.
- Påse med spår är dock tillåtet.
- Måla eller teckna på naturmiljön.
- Ställa upp ställ eller campas.

Mer information finns på
www.gotland.se/soutrahallarna

Region Gotland

Welcme to Södra Hällarna Nature Reserve
Södra Hällarna holds a diverse part of Gotland's unique nature. Here you can find alvar plains, lime-stone pavements, old growth forest and steep cliffs rising from Baltic Sea. The area used to be a military training ground. The military exercises kept down the overgrowth and have created a flower-rich heathland with many rare insects. More than 130 endangered species have been found in the area. Södra Hällarna is a popular recreational area and three signposted trails leads through the reserve.

Rubrik: Helvetica,
bold, 18 p

Löptext: Minion Pro,
regular, 20 p

Helvetica,
light, 10 p

Bildtexter:

- rubrik: Helvetica, 14 p, bold

- vetenskapliga namn: Helvetica, 14 p, oblique

- löptext: Helvetica, 14 p, light

Typsnittet Minion Pro kan genomgående bytas
mot Times New Roman i samma storlek.

Illustrationer

Exempel på illustrationsmanér.
Illustrationer av Aron Hejdström

Små informationsskyltar

Yttermått: 297 x 210 (A4)

Inledningsord (1-3 st) bör i första hand vara namn på arten eller biotopen etc. som skall presenteras.

Inledningsord:
DIN, bold, 16 p

Pestskråp är namnet på växten med de gigantiska bladen. På de få platser där den växer vilt bildar den ofta stora bestånd. Troligtvis fördes den till Gotland av munkar under medeltiden. Roten användes som medicin och ansågs bland annat kunna bota pest. Pestskråpet blommar på våren med blekrosa blommor i täta klasar.

Butterbur is the name of the plant with the giant leaves. In the few places where it grows wild, it often forms large stands. It was probably brought to Gotland by monks in the Middle Ages. The root was used as medicine and was believed to cure the plague. The pink flowers bloom in springtime.

Pestskråp
Petasites hybridus

Region Gotland

Brödtext:
DIN, regular, 16 p

Inledningsord eng.:
DIN, bold, 12 p

Brödtext eng.:
DIN, regular, 12 p

Marginal: 15

Marginal: 15

170

15

82

160

100

Marginal: 15

Namn på art eller biotop etc.: DIN, bold, 18 p

Vetenskapligt namn: DIN, regular, 16 p, snedställd

Naturvårdsverkets "snöstjärna", 12 mm hög

NATURRESERVAT REGION GOTLAND

Södra Hällarna

TECKENFÖRKLARING

- Öppen mark
- Hällmark
- Tallskog
- Lövskog
- Klint
- Reservatsgräns
- Gång-/cykelväg
- Stig
- Parkering
- Klintstigen
- Småkrypsstigen
- Slurstigen
- Informationstavla
- Toalett
- Utsektspåls
- Rastplats
- Grillplats

Klintstigen 2,7 km - En äventyrlig led som bjuder på hisnande utsikt, fågelliv och vattenfall. Utgår från norra entrén.

Småkrypsstigen 1,2 km - En kortare tur som rymmer mycket av Södra Hällarnas karaktär. Här finns stor blomrikedom, sällsynta småkryp, fantastisk utsikt och vacker tallskog. Utgår från huvudentrén.

Gå en Naturstig
Tre spännande naturstigar med informationsskyltar går genom området. Välj en stig och följ markeringarna!

Silurstigen 2,5 km - En omväxlande stig som passerar flera exotiska naturtyper. Upplev savannliknande alvar, karg hällmarksskog och murgröndjungle och en hemlig strand. Utgår från de gamla bunkrarna vid södra entrén.

Bildtexter:
Körkruka *Lygaeus equestris*
Gotlands landskapssekt
och vanligt förekommande
på Södra Hällarna. Även
kallad Riddarskrabbagge.

- rubrik:
Helvetica, 7 p, bold

- vetenskapliga namn:
Helvetica, 7 p, oblique

- löptext:
Helvetica, 7 p, light

Rubrik 2:
Helvetica, bold, 12 p

Rubrik 3:
Helvetica, bold, 10 p

Brödtext: Minion Pro,
regulär, 10 p

Marginal: 8

Marginal: 8

Kolumnmellanrum: 8

Marginal: 8

Helvetica, bold,
12 p, VERSALER

Helvetica, bold,
20 p

Använd fotografi
på framsidan för
att visa karakter-
istisk natur/miljö.

Typsnittet Minion Pro kan genomgående bytas
mot Times New Roman i samma storlek.

Marginal: 8

Dramatisk klintkust och sällsynta småkryp

Södra Hällarna är ett varierat naturområde inom gångavstånd från centrala Visby. Här finns de flesta av Gotlands karaktäristiska naturtyper och goda möjligheter till utflykter och rekreation. Upptäck örtrik tallskog, kargt alvar och hällmarker med djupa karstsprickor. Vandra längs klintkusten och hitta vägen genom murgröneskogen till en hemlig strand.

Format av människliga och natur

Södra Hällarna har lång historia av mänsklig aktivitet. Under 1400-talet tillföll området Visborgs slott och Kungsladugården byggdes. Markerna användes framför allt till bete men även spår av småskalig kalkbrytning och ängsbruk finns. I slutet av 1800-talet tog militären över området och blev kvar i hundra år. Militärens verksamhet bidrog till att hålla markerna öppna vilket har skapat ett varierat och mycket blomrikt landskap. De soliga, öppna markerna med sandblottor och stor blomrikedom är också ett paradis för många sällsynta insekter. Fler än 130 rödlistade arter har påträffats i området, vilket är ett mycket högt antal på en så liten yta. Södra Hällarna är en av landets artrikaste platser för vilda bin.

Stukthål och klintar är några av kalkbergets speciella formationer.

Svartfläckig blåvinge *Phengaris arion*
Europas största blåvinge. Kräver öppna marker med backtimjan. Larven parasiterar på hedmyror. Fridlyst.

Thomsonkäglan *Chelovys obtusipina*
Ett kraftigt bi med spetsig bakropp som idag bara finns på Gotland i hela världen. Här kan de ses besöka väddkintens lila blommor. Larven lever som parasit i stortapetsarbetarbo.

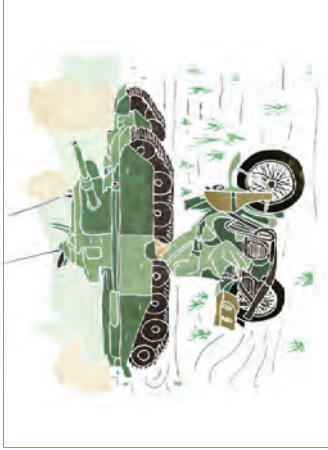
Hällsnäcka *Chondrina oleria*
Denna lilla snäcka lever nere i kalkhällarnas karstsprickor. På nätterna kryper de upp och betar lavar och alger på kalkstenen vilket lämnar spår i form av ljusta områden längs sprickornas kanten.

Marginal: 8

Marginal: 8

Bildtexter:

- rubrik: Helvetica, 7 p, bold
- vetenskapliga namn: Helvetica, 7 p, oblique
- löptext: Helvetica, 7 p, light

Militärens verksamhet har skapat ett öppet och blomrikt landskap.

Inom naturreservatet är det inte tillåtet att:

- Framföra motorfordon.
- Gräva upp växter. Icke fridlysta blommor, bär och svamp är dock tillåtet att plocka.
- Avsiktligt skada, döda eller samla djur. Fiske med spö är dock tillåtet.
- Göra upp eld utanför anvisade platser.
- Medföra okopplad hund.
- Ställa upp tält eller campa

Rubrik 3: Helvetica,
bold, 10 p

Welcome to Södra Hällarna Nature Reserve

Södra Hällarna holds a diverse part of Gotland's unique nature. Here you can find alvar plains, limestone pavements, old growth forest and steep cliffs rising from Baltic Sea. The area used to be a military training ground. The military exercises kept down the overgrowth and have created a flower-rich heathland with many rare insects. More than 130 endangered species have been found in the area. Södra Hällarna is a popular recreational area and three signposted trails leads through the reserve.

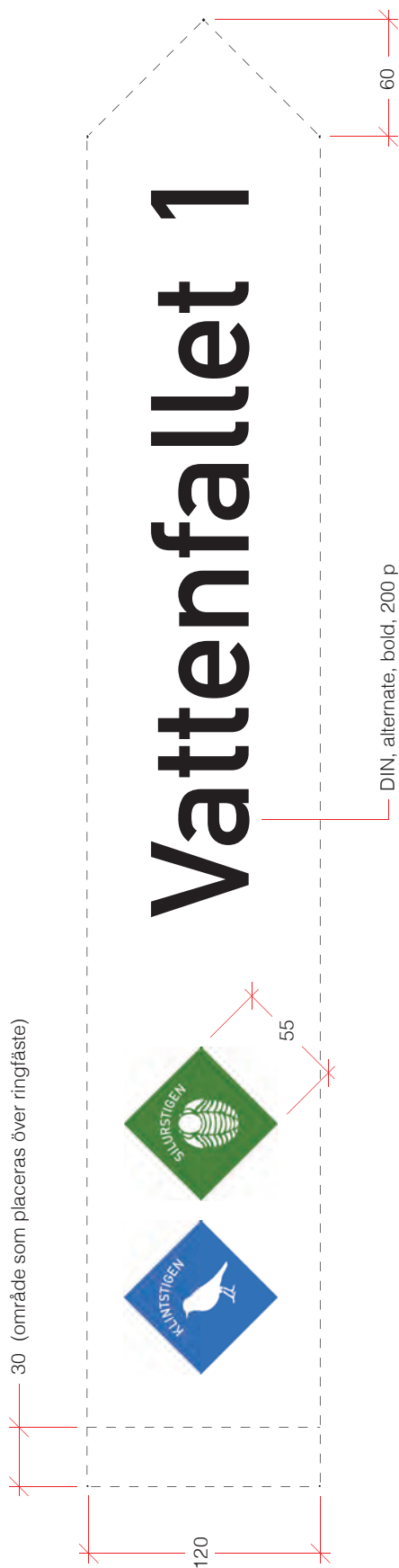

gotland.se/sodrahallarna

Text, bild och utformning: Jakob Wallin och Aron Hejlsjöström, 2015.

Rubrik 3: Helvetica,
bold, 10 p

Skyllar till
ledmarkörer

■ Konstruktioner och anläggningar

I detta kapitel presenteras konstruktioner och anläggningar, dels med konstruktionsritningar och dels med kompletterande kommentarer. Följande delar presenteras:

- Blickfång
- Entréportal
- Hårdgjorda stigar
- Däckspång
- Fasta bord och bänkar
- Grillplatser
- Trappor och ledstänger
- Stolpar för information och hänvisning
- Ställ för informationsskyltar
- Fästen för vägskyltar och ledmarkörer
- Toalett och papperskorg

För att olika konstruktioner skall passa in i profilprogrammet krävs egentligen inte så stor detaljstyrning som den som presenteras på konstruktionsritningarna. Det som är viktigt är att materialval och uttryck överensstämmer. Detta kan vara bra att komma ihåg om nya typer av konstruktioner eller anläggningar skall tillföras profilprogrammet. Som nämnts tidigare är obehandlat järn som tillåts rosta en central del i uttrycket. Detta kombineras med trä eller betong. Trä skall ges en helt transparent behandling som till exempel olja eller järnvitriol, så att det är en tydlig träkaraktär som framhävs. En viktig del av konceptet är också att anpassa konstruktioner och anläggningar efter platser så att de smälter in i miljön, dock med försiktighet så att formspråket inte går förlorat. Undvik framförallt förzinkade järndetaljer eller detaljer som målas med färg.

I de flesta konstruktionsritningar lämnas stag och infästning i marken ospecificerade. Utgångspunkten skall vara att skapa infästningar som är helt säkra och helt stabila. Skyltar, stolpar och möbler skall inte kunna rubbas för hand. I de flesta fall innebär detta att stag eller stolpar gjuts i betongplintar. Finns öppen berghäll bör stolpar fästas med kemisk cement i förborrade hål.

Blickfång och entréportaler

Blickfång och entréportaler är viktiga element för att uppmärksamma besökarna på att reservatet börjar, liksom för att slå an tonen till profilprogrammet. Det är viktigt att reservatets huvudentré har både portal och blickfång (liksom stor parkeringsplats, informationstavla, toalett m.m). Finns ekonomi och behov av att placera ut portaler och blickfång även vid alternativa ingångar kan man gärna göra det. Vid Södra Hällarna placerades en andra portal vid den norra ingången, då en stor del av besökarna förväntades komma denna väg till fots eller på cykel från Visby. Ett andra blickfång placerades också

vid den södra entrén då den ligger lite undanskymd längs vägen mot Kneippbyn. Syftet med blickfången är just att fånga de förbipasserandes blickar och placeringen bör därför göras väl exponerat och nära väg. Var uppmärksam på att det kan behövas specialtillstånd för att placera konstruktioner i närhet av allmän väg!

Hårdgjorda stigar

För framkomlighet med rullstol, rullatorer och barnvagn på plan eller relativt plan mark anläggs stigar bestående av hårdpackat stenmjöl av kalk. Vid behov anläggs ett bärlager av grus och/eller sten. Bredden bör vara 180 cm för att två rullstolsburna personer skall kunna mötas. Tips på stigbredder och på hur hårdgjorda stigar anläggs finns på sidorna 73 och 91 i *Friluftsanordningar - en vägledning för planering och förvaltning* (se litteraturtips).

Däckspång

Däckspånger är dyra och kräver stora insatser för att anlägga och underhålla. I gengäld ger de mycket stort mervärde om de placeras rätt. Däckspången i sumpskogen på Södra Hällarna är ett bra exempel på detta. Spången ger en unik tillgång till området för rullstolsburna men är förmodligen minst lika uppskattad av fotgängare och barnfamiljer. Däckspånger kan konstrueras på många olika sätt. Två viktiga detaljer som kan vara frestande att ändra eller hoppa över är ordentliga stopplister på båda sidorna (till exempel 45 x 45 virke, så som på Södra Hällarna) samt att lägga plankorna tvärs över och inte i spångens längdriktning. Läggs däckets i spångens längdriktning kan ibland material sparas, men framkomligheten försämras dramatiskt för alla som färdas på hjul. Stopplisterna gör det lättare för synskadade personer att ta sig fram längs spången och hindrar de flesta avåknningar då hjul från rullstolar, barnvagnar och rullatorer m.m. kommer för långt ut i sidled.

Fasta bord och bänkar, samt grillplatser

Utformningen av fasta bord och bänkar utgår från en äldre förlaga som fanns på Södra Hällarna. Till stativen används obehandlat järn och för bordsskivor och bänkar används träplankor av kraftiga dimensioner.

Vid anläggning av grillplats sammanfogas en öppen ring, eller snarare oktagon, med hjälp av sex stycken bänkar av samma modell som de till rastplatserna (fast kortare). Bänkarna fasas i sidorna för att kunna sammanfogas i oktagonen. I mitten av oktagonen finns själva grillen, vilken består av två i varandra stående cylindrar av cortenstål. Mellan cylindrarna fylls grus eller sten för stabilitet samt för att hindra att eld sprids från eldstaden. Konstruktionen skapar också en skyddsbarriär som minskar risken för att någon skall bränna sig. Den inre cylindern utgör själva grillen och håller eldstaden. Se konstruktion på sidan 31.

Vid konstruktion av grillplats är det viktigt att överväga tillgänglighetsaspekter för människor med funktionshinder. Den större grillplatsen som beskrivs i ritningen har en väl tilltagen öppning och en korridor mellan eldstad och bänkar som är minst 80 centimeter bred, vilket räcker för de flesta rullstolar och rullatorer. Det kan också vara ett bra alternativ att ha ryggstöd endast på delar av bänken så att man kan sätta sig även utifrån, framförallt om man gör en mindre variant av grillplats.

På Södra Hällarna gjordes två olika utföranden av grillplatser, en större (som beskrivs i ritningen på sidan 30) och en mindre (som finns på bild på sidan 31). Anpassa anläggningen i mått och storlek efter behov och platsens förutsättningar. På den mindre grillplatsen finns fem bänkar istället för sex, ryggstöd har utelämnats och grillen är mindre för att matcha bänkarna. (Den mindre grillplatsen vid Södra Hällarna är inte tillgänglig för rullstolsburna och har därför inte haft behov av att anpassas därefter.)

Trappor och ledstänger

Trappor, ledstänger och liknande görs av obehandlat järn som tillåts rosta. Här är det extra viktigt att göra ett studiebesök på Södra Hällarna eftersom konstruktionerna anpassas mycket efter platsen och konstruktionerna inte specificeras i detalj här i profilprogrammet.

Stolpar för information och hänvisning

Skyltar och vägvisare används på många ställen både ute i reservaten och vid entréer. Eftersom stolpar och ställ till stor del tillverkas av järn som tillåts rosta blir dessa bland de tydligaste exemplen på Region Gotlands profilkaraktär för naturreservat. Det är därmed extra viktigt att inte blanda in andra material som trä eller förzinkade järnkonstruktioner vid komplettering eller nyproduktion. Skyltar, informationstavlor, vägvisare och ledvisare tillverkas i laminerad plåt och monteras på plattor eller i hållare av obehandlat järn.

Stolpar som endast håller vägs skyltar kan placeras vid sidan av vägen, men om de även används för mindre informationsskyltar är det viktigt att komma ihåg att dessa måste vara tillgängliga även för rullstolsburna. Placera stolpar där marken redan från början är så plan som möjligt och komplettera med stenmjöl runt stolpen för att säkra tillgängligheten.

Ställ för informationsskyltar

Säkerställ att ställen kommer i rätt höjd så att informationen på skyltarna blir tillgänglig för alla.

Fästen för vägs skyltar och ledmarkörer

Konstruktionen med ringfäste gör det möjligt att lätt sätta upp och rikta in (och vid behov byta) vägs skyltar, små informationsskyltar och ledmarkeringar direkt på stolpar ute i fält. Fästena är också en viktig del av profilprogrammets karaktär. Använd dem genomgående.

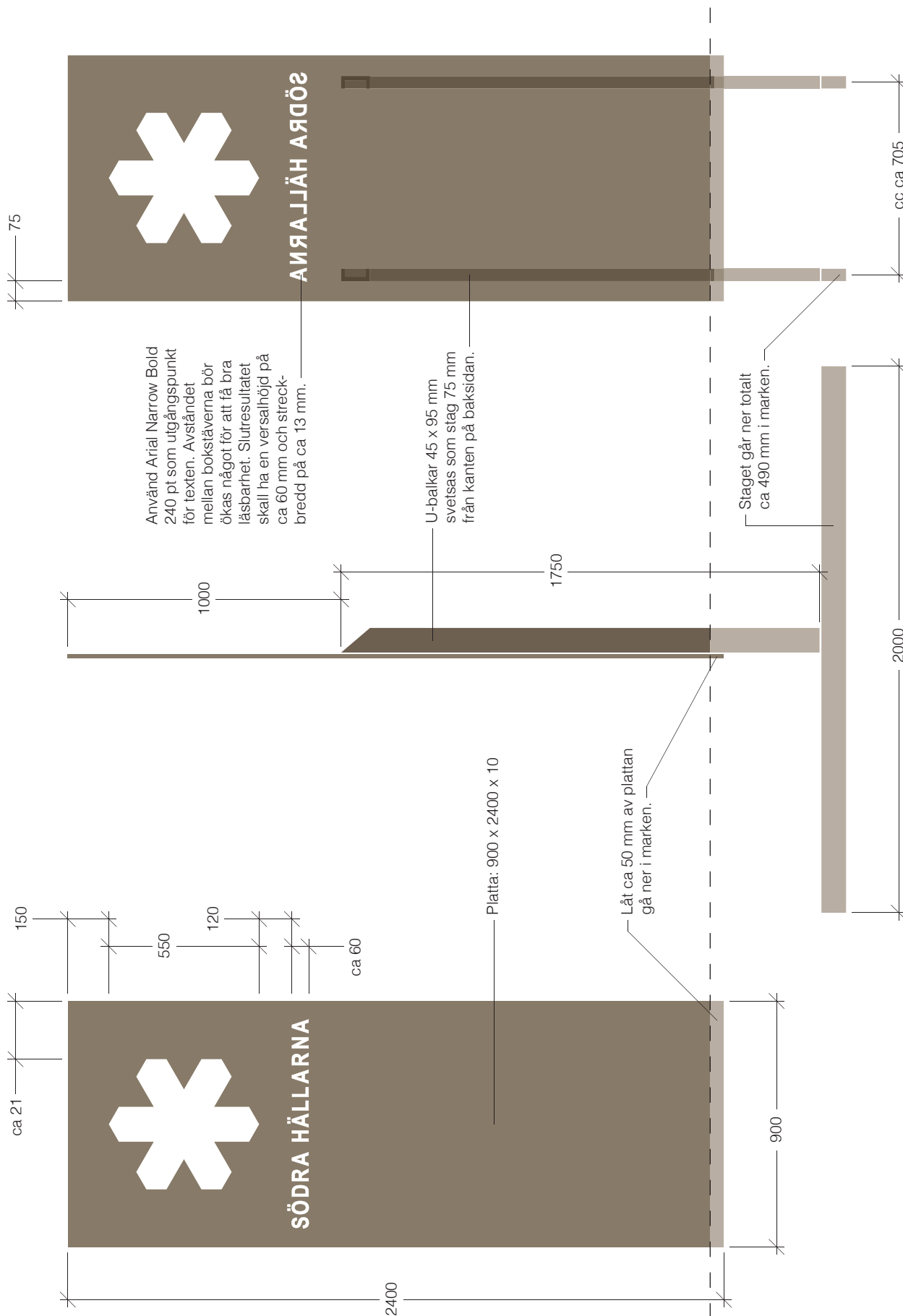
Toalett och papperskorg

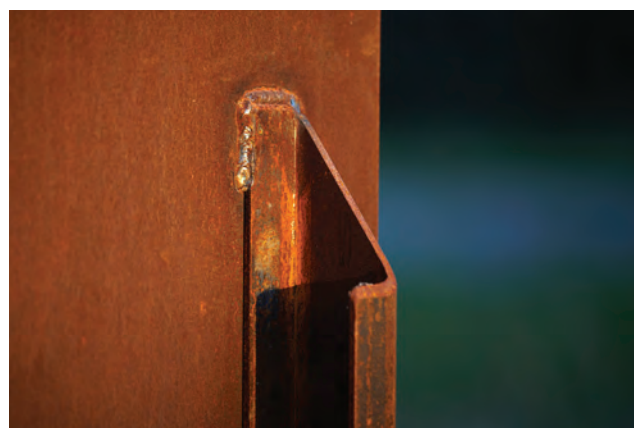
Toalett och papperskorg behandlas inte utförligt i detta profilprogram. Kontakta arkitekt eller leverantör för konstruktionsdetaljer. Trädetaljer behandlas med järnvitriol eller olja. Toalettens dörrar och lock till papperskorgen får en yttre beklädnad av obehandlad järnplåt. På så sätt kommer den rostiga karaktären från profilprogrammen in även i dessa konstruktioner. Planera placering av toaletter och papperskorgar i ett tidigt skede så att markarbeten görs. Det är viktigt att hela vägen fram till toaletter och papperskorgar har hårdgjord mark så att de är tillgängliga för alla. Av samma anledning bör inte papperskorgar vara högre än ca 80 cm.

Blickfång

Skala: 1:20

Grafik: Aron Hejdström

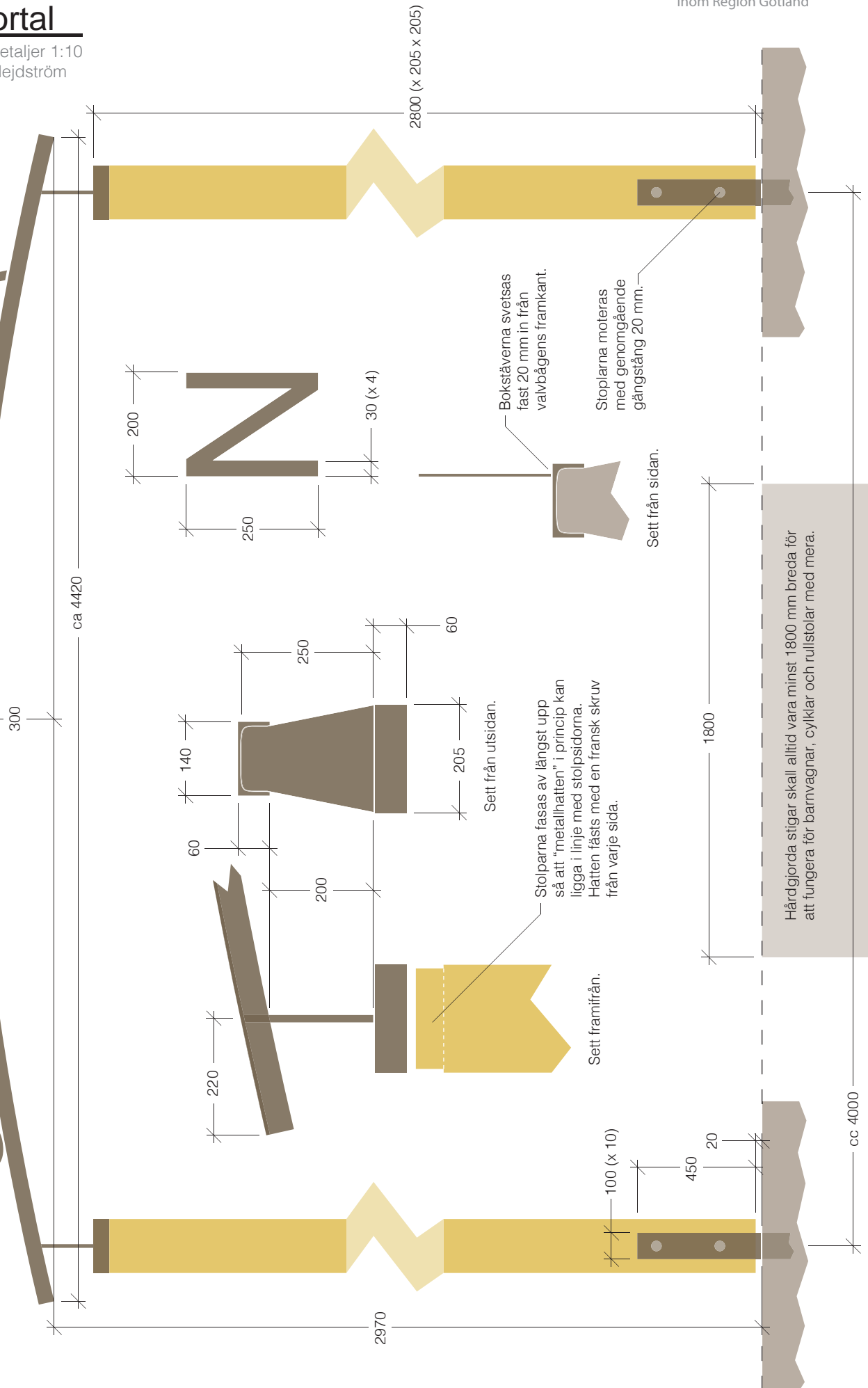

Entréportal

Skala: 1:20, detaljer 1:10
Grafik: Aron Hejdström

SÖDRA HÄLLARNA

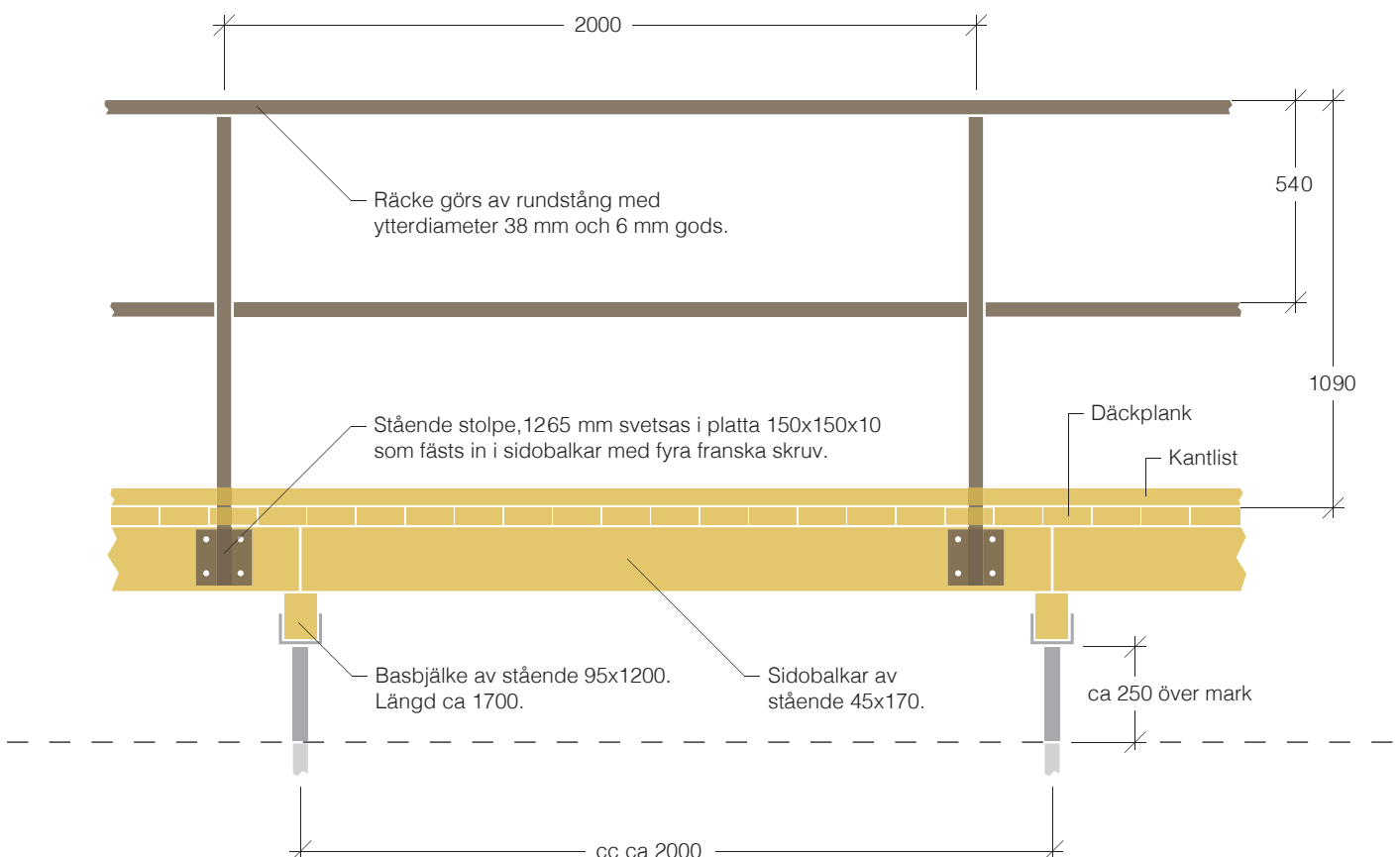
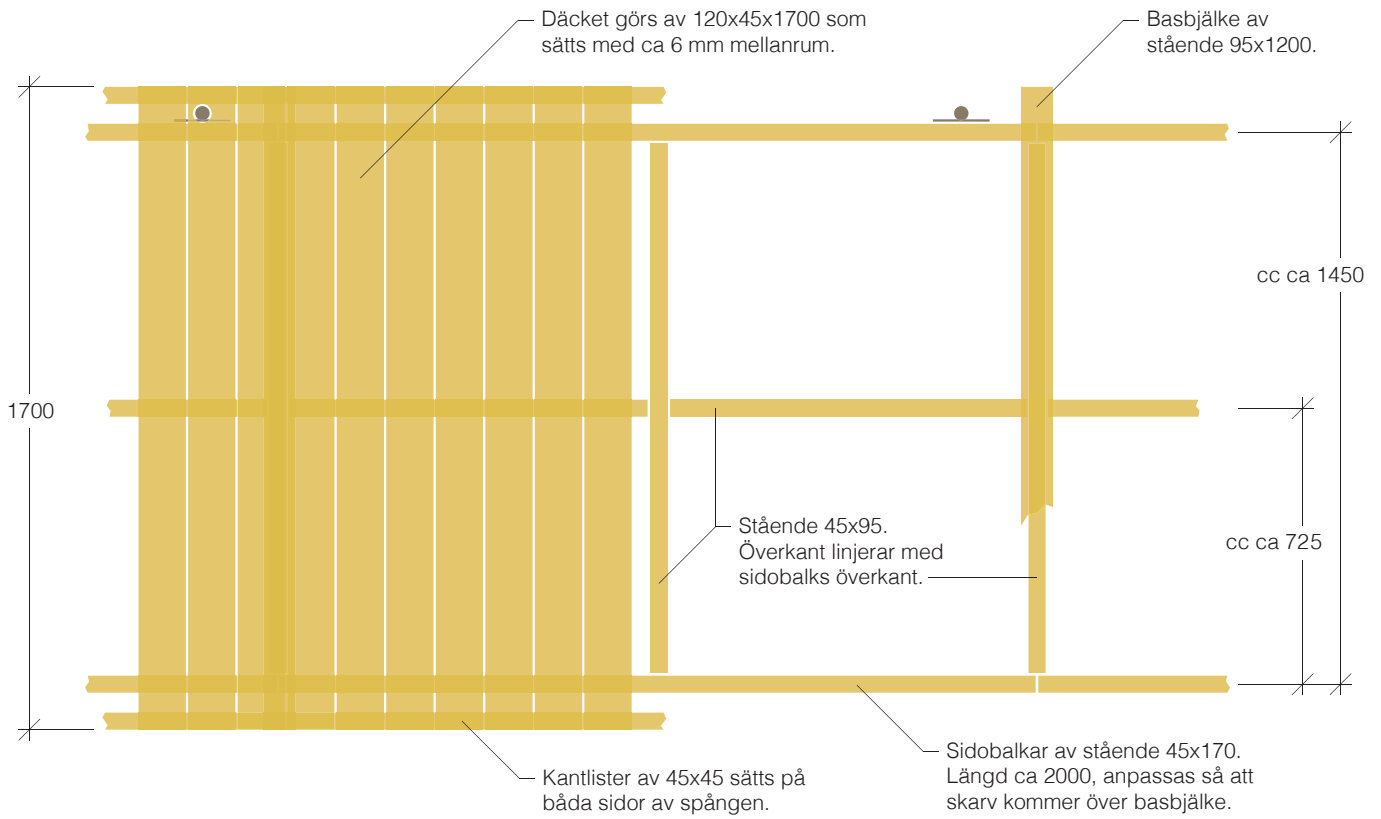
Använd Arial Regular
1000 pt som utgångs-
punkt för portaltextern.

Däckspång

Skala: 1:20

Grafik: Aron Hejdström

Däckspång

Foto: Aron Hejdström

Fasta bord och bänkar

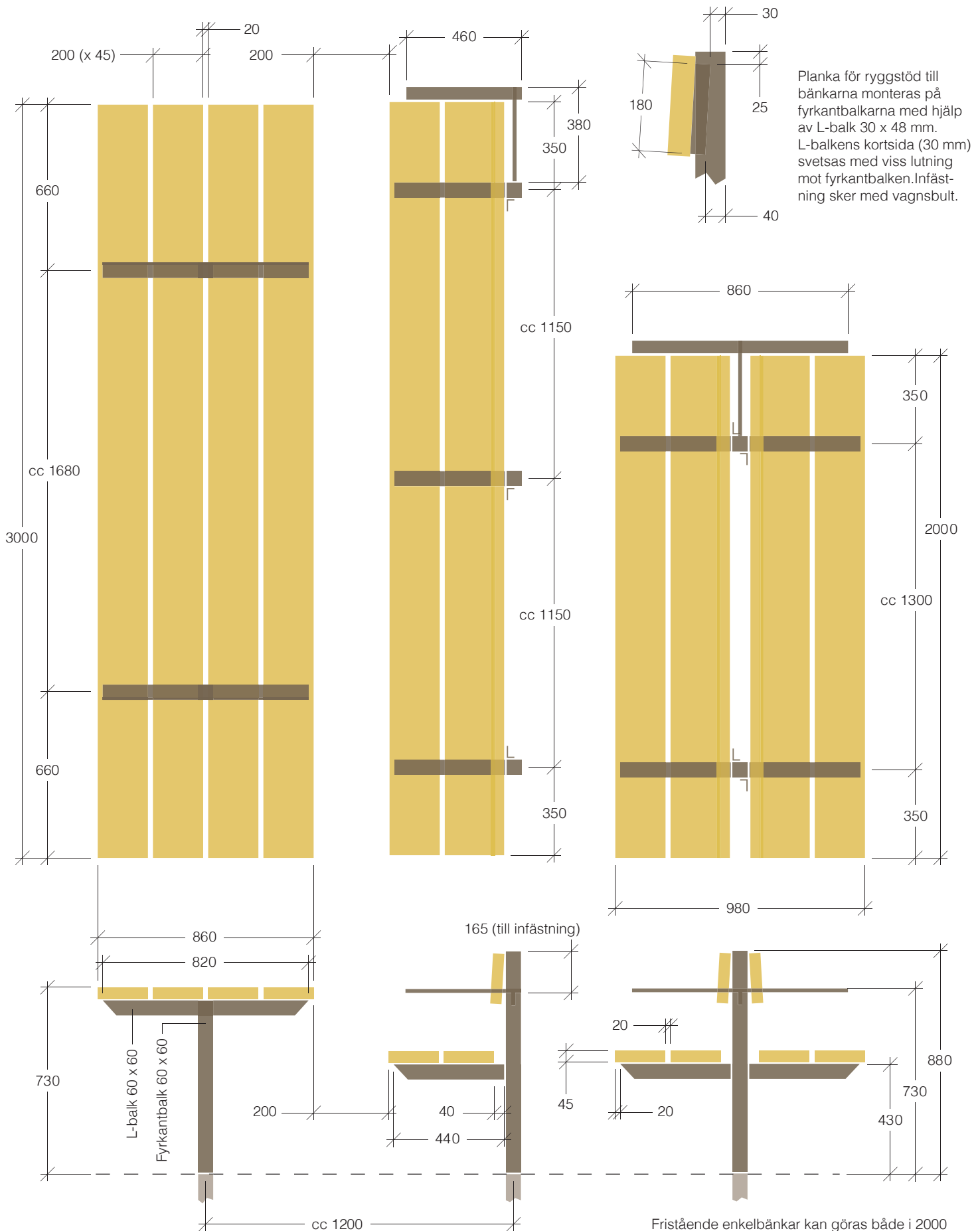
Foto: Aron Hejdström

Fasta bord och bänkar

Skala: 1:20, ryggstöd 1:10

Grafik: Aron Hejdström

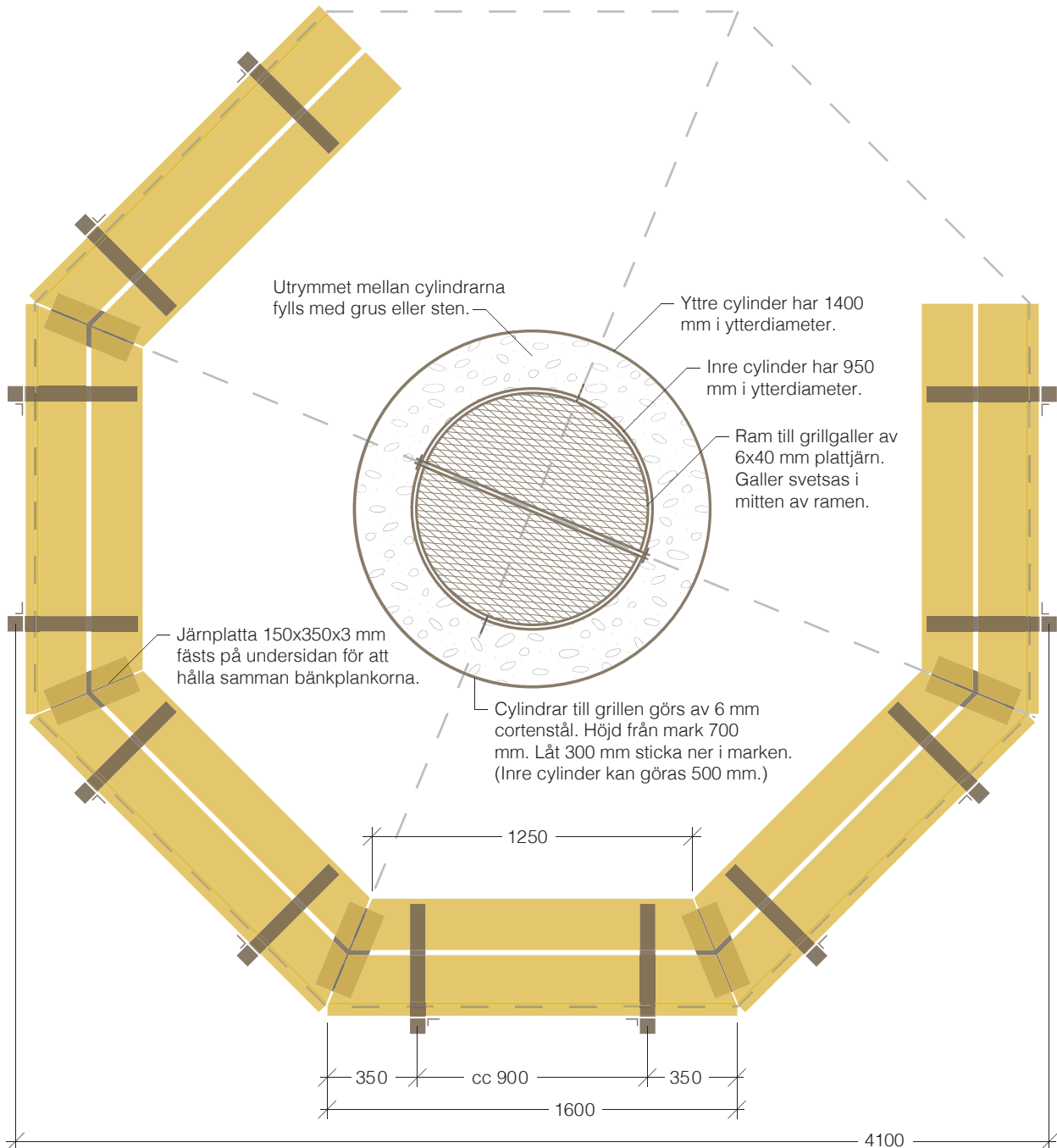

Fristående enkelbänkar kan göras både i 2000 och 3000 mm utförande. Utgå från mått ovan.

Grillplatser

Skala: 1:25

Grafik: Aron Hejdström

Grillplatser

Foto: Aron Hejdström

Trappor och ledstänger

Foto: Aron Hejdström

Trappor och ledstänger

Foto: Aron Hejdström

Stolpar för information och hänvisning

Foto: Aron Hejdström

Stolpar för information och hänvisning

Skala: 1:11. Grafik: Aron Hejdström

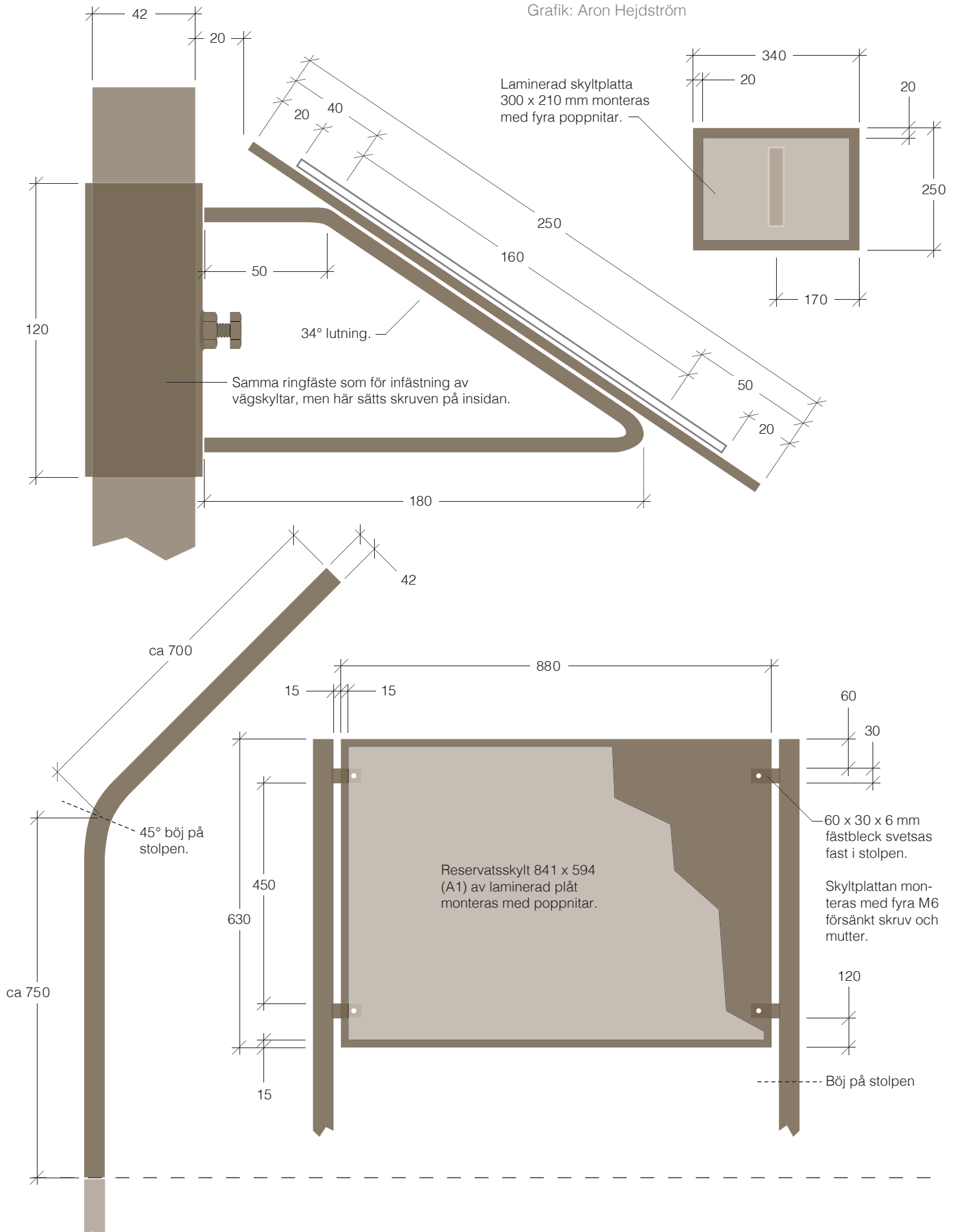
Profilprogram för naturreservat
inom Region Gotland

Ställ för informationsskyltar

Skala: 1:2 (liten skylt) 1:10 (stor skylt/detalj)

Grafik: Aron Hejdström

Ställ för informationsskyltar

Foto: Aron Hejdström

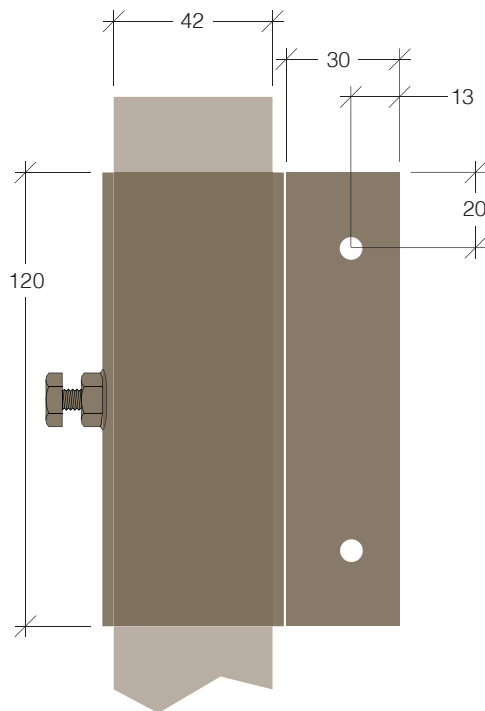
Toalett och papperskorg

Foto: Aron Hejdström

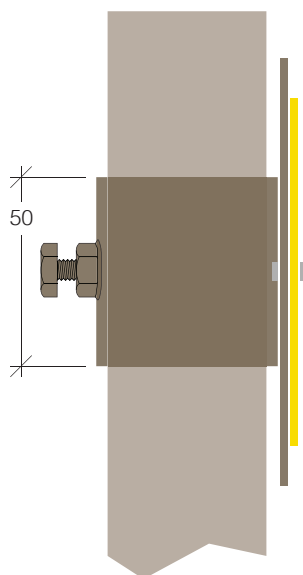
Fästen för vägskyltar och ledmarkörer

Skala: 1:2. Grafik: Aron Hejdström

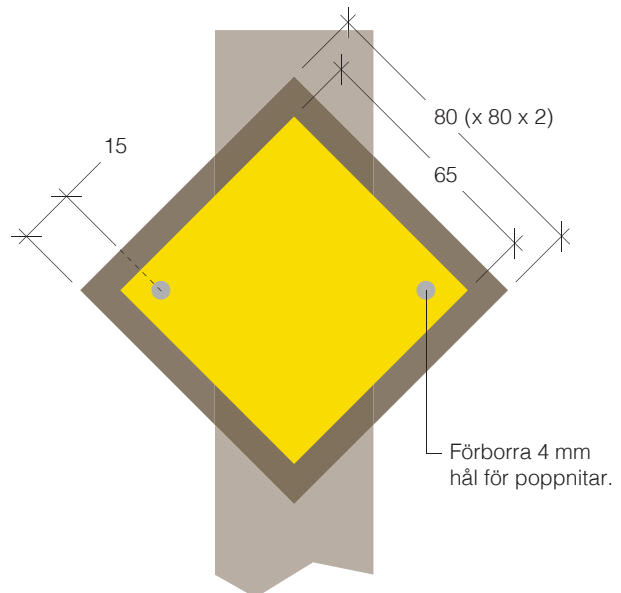

Ringfäste av järnrör med 48 mm ytterdiameter och 2 mm godstjocklek används till både ledmarkör, små informationsskyltar och infästning av vägskyltar. M6 mutter svetsas över hål på ringens baksida och med hjälp av M6 skruv kan fästet sedan fixeras på stolpröret.

För fäste till vägskylt svetsas platta i 3 mm godstjocklek på 120 mm ringfäste. Två 6 mm hål förborras för att därefter kunna fästa skyltplattan med M6 skruv och mutter.

Ringfäste för ledmarkörer.

Bottenplattan för skylten svetsas fast i ringfästet. Skyltplatta i laminerad plåt monteras i efterhand med poppnitar.

